

LUNDS
UNIVERSITET

Institutionen för psykologi

Våldtäkter i Sverige: Brottsanatomi och Gärningsmannaprofilering

Hampus Persson & Markus Ekstrand

Kandidatuppsats 2015

Handledare: Farhan Sarwar
Examinator: Arvid Erlandsson

Sammanfattning

Våldtäkter i Sverige är ett fenomen som fått mycket belysning i media, men där det funnits ganska lite forskning om hur profilerna på de som begår brotten ser ut. Gärningsmannaprofilering har ett värde i att det kan hjälpa polisen avgränsa sökområdet, men profilering är också en disciplin inom forskningen där det funnits stora skillnader mellan olika länder. Därför är det viktigt att det bedrivs forskning på ämnet i den miljö som man vill applicera metoden på.

Artikelförfattarnas frågeställning var om man kan hitta brottsanatomiska faktorer som kan användas vid gärningsmannaprofilering. Denna uppsats kollade på 48 lagförda våldtäktsmän i Sverige genom att samla in fällande domslut från åtta svenska tingsrätter och försökte hitta egenskaper som kunnat länkas med särskilda brottsbeteenden. Domarna bedömdes utifrån ett kodningsschema och analyserades sedan med oberoende samples t-test och Chi-Square test for independence. Resultaten styrkte signifikant relation mellan nykterhetsgrad bland offer och förövare, offrets nykterhetsgrad och brottsmiljön, våldstyp och vapenanvändning samt till viss del stöd för gärningsmannens ålder som prediktor för brottsutförande.

Nyckelord: Våldtäkt, brottsutförande, miljöer, gärningsmannaprofilering, karakteristika

Abstract

Rape is a criminal phenomenon that is widely recognized in Sweden, both journalistically and politically, but where research concerning the offenders' profiles is very sparse. Offender profiling is a valuable investigative tool which may help law enforcement limit their search parameters and prevent information overload. However, there are national disparities between crime scene actions and behavioral factors, muddling the generalizability of existing research. Thus, it is important to conduct research in the specific environments where the profiles are going to be applied. The research question asked, what crime scene events and actions can be used in offender profiling. This essay studied 48 convicted rapists in Sweden by analyzing court cases and tried to find offender characteristics that could be linked to specific crime scene behavior and actions. The cases were coded and then analyzed using independent samples t-tests and Chi square tests for independence. The results supported relationships between victim and offender intoxication, victims' intoxication and crime scene environment, severity of violence and presence of weaponry. The study partially supports offender age as a predictive measure.

Keywords: Rape, crime scene actions, environment, offender profiling, offender characteristics

Introduktion

Vad är gärningsmannaprofilering? Det finns två grundläggande antagande inom gärningsmannaprofilering, att beteende speglar personlighet och att enskilda brott kan länkas till serier (Granhag och Christianson, 2012). Att beteende speglar personlighet, betyder att sättet som en gärningsman begår ett brott på kan användas för att bedöma vilka egenskaper gärningsmannen besitter. Det andra antagandet, att enskilda brott kan länkas till serier, handlar om att koppla olika brott till enskilda gärningsmän, inte nödvändigtvis för att tillvägagångssättet är detsamma, men att de olika brotten tillvägagångssätt i så fall passar in på en typ av gärningsman. Med hjälp av gärningsmannaprofilering kan man från brott skapa en profil på gärningsmannen som sedan kan användas för att avgränsa sökandet efter denne. Denna artikel har valt att inrikta sig på profilering av våldtäktsmän, och vilka egenskaper som man kan koppla till hur brottet begåtts, samt vilka handlingar som kan kopplas till andra handlingar.

Statistik över sexualbrott i Sverige. För att kunna forska om våldtäkter och våldtäktsmän är det viktigt att ha koll på statistiken som rör våldtäkter och sexualbrott, men våldtäktsstatistik är svårtolkat då mörkertalet är stort. Brottsförebyggande rådet (brå) för årlig statistik, både genom sin stora nationella trygghetsundersökning (NTU) samt statistik över anmälda brott och lagförda gärningsmän. I NTU (brå, 2013a) rapporterades att 0.8% av de tillfrågade att de utsatts för någon form av sexualbrott. Undersökningen uppskattar att 223000 sexualbrottshändelser skulle ha skett och att 16% av fallen beskrevs på så sätt att de bedömdes som våldtäkt, vilket ger en uppskattning av 36480 våldtäktshändelser. I statistiken för sexualbrott är det uppskattade antalet personer som utsatts för sexualbrott 62000, vilket är mycket lägre än de rapporterade händelserna. Om man rimligen extrapolerar dessa fynd till antalet våldtäkter blir den reella siffran för antalet brottsutsatta 9120. Man reserverar sig dock för att dessa våldtäktshändelser inte nödvändigtvis korresponderar med de juridiska definitionerna då dessa är självrapporterade av undersökningsdeltagarna.

Tittar man på antalet anmälda våldtäkter, uppgick dessa under samma period till 6020 (brå 2013b) och totalt fattades 178 lagföringsbeslut med våldtäkt som huvudbrott (brå 2013c). Värt att notera är att detta endast gäller påföljder för brott som begåtts med huvudrubricering våldtäkt vilket i praktiken innebär att gärningsmän som begått grövre

brott inte återfinns i lagföringsstatistiken. Studien tittar på domslut som fattats de senaste 5 åren, eftersom data från brå saknas för 2014 och första hälften av 2015 går det inte att veta exakt hur många misstänkta som lagförts för våldtäkt, men en rimlig estimering går att göra genom att använda år 2009 istället då det inte finns några indikationer på att antalet lagförda skulle systematiskt skulle fluktuera. Aktuellt år nämns i referensen: 249 (brå, 2009), 200 (brå, 2010), 168 (brå, 2011), 171 (brå, 2012) och 178 (brå, 2013-3). Summerat blir detta 966 gärningsmän som lagförts med våldtäkt som huvudrubricering, då det inte finns några uppenbara skäl till att det skulle skett en dramatisk förändring under 2014 och 2015 är det rimligt att anta att en estimering på ~966 domslut (om antalet lagförda ej förändrats mycket är det möjligt att anta att denna siffra egentligen är marginellt lägre) är en realistisk representation för antalet lagförda brottslingar i Sverige under den aktuella tidsrymden.

Med ca 170 lagförda våldtäkter per år och över 6000 anmälda fall per år, är våldtäkt ett brott som förekommer ofta, och med tanke på brottets våldsamma och integritetskränkande natur får det anses som ett allvarligt brott.

Samhällskostnader. Det är svårt att sätta en kostnad på hur mycket en våldtäkt kostar, dels på grund av de stora skillnaderna i brotten, och dels på grund av att det är svårt att sätta en prislapp på den emotionella skada brottsoffret utsätts för. I en rapport av Stefan de Vylder (2010) är dock den lägsta kostnaden som uppskattas 1.02 mnkr, i detta scenariot finns dock varken domstolskostnader eller fängelsekostnader inräknade, så kostnaderna för de 170 fall som lagförs är rimligen ganska mycket högre. Men även om man räknar med den lägsta uppskattade kostnaden uppgår den totala kostnaden för de 170 lagförda brotten till 173.4 mnkr per år, vilket får anses som en ansevärd mängd pengar. Om man räknar på scenariot med högst kostnad, där kostnaden per person uppgår till 12.645 mnkr, skulle kostnaden per år uppgå till 2.1 mdkr. Vad den faktiska kostnaden är ligger någonstans mellan dessa två. Om man sedan tar i beaktning att det av de 6000 fallen bara är 170 som lagförs, och att det därför rimligen borde finnas en kostnad för de 5830 som inte lagförs, finns det en risk att kostnaderna egentligen är ännu högre. Om man skulle uppskatta att de fallen skulle kosta en tredjedel av vad det billigaste scenariot kostar skulle det tillkomma en ytterligare kostnad för samhället på 2 mdkr per år.

Även utan den emotionella skada som uppkommer av sådan här brottslighet, blir

våldtäkt ett viktigt område att forska om bara för den kostnad som uppkommer för samhället. Studien inriktar sig mot kontemporära våldtäktsfall i Sverige och ämnar beskriva brottsanatomiska faktorerers relation till gärningsmannen. Vilka samband finns det mellan dessa, och kan visst agerande korreleras till andra brottsanatomiska faktorer. Finns det till exempel ett samband mellan våldstyp och gärningsmannens kontroll över brottsplatsen?

Teori

Bakgrund. Häkkänen, Lindlöf och Santtila (2004) utförde en studie där de tittade på hur brottsanatomik kunde kopplas till förövarens karakteristika. Man fann begränsat stöd för denna hypotes, där endast signifikanta fynd hittades för koppling mellan stöld under våldtäkten och tidigare brottslighet involverande stöld. Författarna teoretiserade att detta möjligtvis berodde på att våldtäktens anatomiska struktur var mer beroende av situationsspecifika faktorer, detta då våldtäkt är ett brott som utförs mot en person och kräver att både övervinna dennes fysiska motstånd, undvika avbrott och komma undan utan att bli upptäckt av eventuella vittnen. Man tittade även under vilken tid på dygnet brotten utfördes och fann att 67% av brotten i deras urval begicks nattetid mellan 00:00 och 06:00.

I en regressionsanalys av dömda våldtäktsmäns kriminella förflutna har man funnit samma koppling till tidigare brottslighet som Santtila et al. (2004) och Beauregard, Rebocho och Rossmo (2010), våldtäktsmän som bröt sig in i offrets hem och där utförde brottet hade oftare blivit dömda för inbrott eller stöld, likväl fanns en liknande relation med de som tillgrepp egendom från offret i samband med våldtäkten. Dock har man inte lyckats etablera relationer mellan andra brottspecifika beteenden såsom våldsutövande som övergår det instrumentella gränsvärdet och tidigare domar för våldsbrott (Scott, Lambie, Henwood & Lamb, 2006).

Både biologiska och psykologiska förklaringsmodeller finns inom profileringskrået, en sådan finns i Aromäki, Lindman och Erikssons (2002) studie. Man studerade karakteristika hos gärningsmän som kan associeras med sexualbrott, bland annat testosteron, antisociala beteenden och deras relation till våldtäktsmän, pedofiler och en kontrollgrupp. 70% av urvalet våldtäktsmän uppvisade beteenden som var indikativa för antisocial personlighetsstörning. Testosteron uppmätt från saliv var en icke

tillfredsställande prediktor för brottsbenägenhet enligt samma studie, men korrelation fanns mellan högre testosteronnivåer och antisociala personlighetsdrag, dessa relationer bör dock beaktas med försiktighet enligt författarna eftersom urvalet var relativt litet.

Beauregard, Rebocho och Rossmo (2010) utförde en studie av 40 dömda kanadensiska och 38 dömda portugisiska våldtäktsmän. Man tittade på olika brottsbeteenden samt spatiala mönster och fann att gärningsmännen använde sig av radikalt olika strategier både vad gäller val av offer, brottsplats och brottspecifika beteenden. Slutsatsen blev att skillnaderna grupperna emellan kunde förklaras av att situationsspecifika faktorer till hög grad påverkar vilka beteenden som är gångbara. Bland de portugisiska gärningsmännen var förekomsten av överfallsvåldtäkter utomhus vanligare än bland de kanadensiska motparterna där inbrott i offrets hem och genomförande av våldtäkten där förekom i högre utsträckning. Eftersom portugisiska bostadsområden är tätare byggda och ofta delar innegårdar menade man att detta effektivt förhindrade de strategier som var populära i Kanada och gynnade andra beteenden. Även här hittades en koppling mellan tidigare brottslighet, framför allt tidigare domar för inbrott och inbrott under våldtäkten. Tidigare brottslighet var också kopplat med mer sofistikerade målselektionsstrategier.

Beauregard och Leclerc (2007) studerade motivationer och brottsbeteenden i sin studie av 69 sexualbrottslingar. I urvalet inkluderades både gärningsmän som begått övergrepp mot vuxna kvinnor, barn och förövare som både angripit vuxna och barn. Man fann ett övergripande situationsbaserat strategiskt tänkande där gärningsmännen var tvungna att ta hänsyn till miljöer och tidpunkter för att kunna begå sina brott. En majoritet av urvalet – 51% bedömdes falla under definitionen ”premeditated opportunism” i förhållande till planering och förberedelser, vilket betyder att gärningsmännen ofta hade tankar och fantasier som sedan kunde realiseras eftersom omständigheterna möjliggjorde genomförandet av våldtäkten. Lika många (35%) uppgav beskrivningar som bedömdes indikera ”structured premeditation” - vilket antyder att våldtäkten är väl planerad och överlagd, som uppgav ”no”, det vill säga ingen tidigare planering eller explicit fantiserande. Vidare påvisades att 45% av gärningsmännen inte använde något våld överhuvudtaget vilket möjliggjordes delvis genom bristen på fysiskt motstånd från offret dels genom valt modus, 35% minimalt/instrumentellt våld och 35% grövre våld, vilket

definierades som våldshandlingar som inte var nödvändiga för att kunna utföra brottet (anledningen till att summan övergår 100% upp-gavs vara att vissa brottslingar dömts för flera olika sexualbrott som kan falla inom olika kategorier). Medvetenhet om utredningstekniska faktorer uppvisades av en minoritet (28%) och associerades med erfarenhet av brottsliga handlingar och kontakter med myndigheter och polis.

Inom forskningsområdet finns en rad försök att kategorisera våldtäktsmän utefter karaktärsdrag, faktorer relaterade till brottsutförande och relationer till offer, Beauregard et al. (2010) refererade till en rad olika kategorier av våldtäktsmän baserat på spatiala beteendemönster. Ännu en sådan studie var Gallasch-Nemitz, Biedermann och Dahle (2012) som studerade 167 tyska våldtäktsmän, man tittade på tre i forskningen återkommande huvudkategorier av våldtäktsbrott och deras relation till recidivism. Våldtäktsmännen var okända för offren och våldtäkterna kunde definieras som ”stranger rape”, vilket i denna studie definierades som brott där gärningsman och offer inte haft någon kontakt innan brottstillfället eller känt varandra mindre än 24 timmar. De tre huvudkategorierna som analyserades var: kriminalitet, fientlighet och sexuellt utnyttjande. Kriminalitet beskrev handlingar under våldtäkten som kan kopplas samman med annan brottslighet, exempelvis stöld, hot, användande av vapen. Fientlighet beskrev olika typer av våldsgärningar och verbala uttryck. Sexuellt utnyttjande utgjordes av specifika sexuella handlingar utöver vaginal penetration. Man lyckades inte etablera signifikanta relationer mellan sexuellt utnyttjande eller fientlighet och recidivism, däremot fann man en signifikant korrelation mellan återfall och kriminalitet.

Våldtäktsmän är inte en homogen grupp, skillnader finns beroende på vilken typ av offer gärningsmännen angriper. Återfallsbenägenhet bland våldtäktsmän som känner offret är lägre än bland våldtäkter där offret ej känner gärningsmannen (Lehman, Goodwill, Hanson & Dahle, 2015). Återfallsrisken låg i denna studie på 8%. Detta har teoretiserats bero på att våldtäkter inom relationer eller bland bekanta indikerats anmälas i mindre utsträckning. Författarna till denna studie menade att både offer och gärningsmän till denna typ av brott inte heller alltid identifierar brottet som en våldtäkt eller ens en regelrätt överträdelse. I de fall där brotten begås inom ramen för en romantisk relation föreligger dessutom svårigheterna med att bevisa att samlaget ej begåtts med samtycke. Det är därför svårt att utifrån dessa brott predicera recidivism

(återfallsrisk) eller identifiera relevanta profiler bland gärningsmän givet brottsanatomiska och utredningstekniska svårigheter.

Sexualsadister avviker enligt Healy, Lussier och Beaugard (2012) från existerande profiler av våldtäktsmän som inte uppvisar sexualsadistiska tendenser. Våldet är grövre efter att offrets motstånd överkommit, våld riktas mot könsdelar och är centralt för dessa gärningsmäns njutning. Man har funnit att förnedrande gärningar, användning av vapen och samlandet av troféer i högre grad förekommer bland dessa förövare, som också i högre utsträckning planerar sina brott i förväg samt väljer specifika offer innan brottet skall begås. Opportunism i brottsutförandet är ovanligare i denna grupp än bland våldtäktsmän som inte bedöms vara sexualsadister, något som dels förklaras genom att dessa i högre grad fantiserar och planerar brottsutförande samt att dessa våldtäkter generellt begås under längre tid samt är av så våldsam natur att gärningsmannen inte kan begå brotten i vilka miljöer och under vilka omständigheter som helst.

Alcohol Consumption, Deterrence and Crime in New York City av Corman och Mocan (2015) hittar en korrelation mellan alkoholkonsumtion och antal våldtäkter som förekommer i New York. Något som ger ett klart stöd för att alkohol har en roll i våldtäktsfall. Martin (1998) ger stöd för att alkohol har en faktor i hur mycket våld som förövaren utsätter offret för, resultaten från denna studien visade att förövare som var påverkade av alkohol i större utsträckning utsatte sina offer för våld. Corovic, Christanson och Bergman (2012) fann att alkoholkonsumtion bland förövare som ej dömts för fler än en våldtäkt var starkt överrepresenterat. Hela 81% av urvalet hade konsumerat alkohol i samband med brottsutövandet. Bland serievåldtäktsmännen varierade detta mellan 51.7% och 45% beroende på om vilken ordningsföljd de upprepade våldtäkterna skett i, där den lägsta siffran fanns under den andra våldtäkten. Serievåldtäktsmän indikerades, likt vad Beaugard et al. (2010) fann angående seriebrottslingar i allmänhet, vara mer kriminellt sofistikerade, Corovic et al. (2012) dessutom att serievåldtäktsmännen i större omfattning än andra förövare framgångsrikt kontrollerade sina offer. Serievåldtäktsmän särskiljer sig noterbart i dessa faktorer.

Rutinaktivitetsteorin myntades av Cohen och Felson (1979) som en deskriptiv modell för hur brott utförs och vad som determinerar hur brott kan ske. Denna teoribildning står som kontrast till kriminologiska modeller som lägger mer emfas vid

gärningsmannens individuella egenskapsdrag och dess roll för hur brott utförs. Cohen och Felson menade att för att ett brott ska kunna begås behöver gärningsmannen ett attraktivt brottstillfälle bestående av 1. Attraktivt brottsoffer. 2. Avsaknad av kapabel "väktare" som är kapabel att avbryta eller på andra sätt försvåra brottsutövningen och öka chansen för att gärningsmannen blir arresterad. Huvudtesen är att brottslighet ofta är en konsekvens av opportunistisk i vardagslivet där gärningsmannen inte aktivt är ute och letar efter brottstillfällen utan att dessa uppstår i gärningsmannens vardag utifrån både gärningsmannens rörelsemönster och potentiella offers. Det är enligt rutinaktivitetsteorin vardagliga vanor och rörelser som exempelvis resor till och från arbetsplatsen, sociala aktiviteter etc. som förklarar varför brott begås på vissa platser. Artikelförfattarna tydliggör att rutinaktivitetsteorin inte ska behandlas som ett sätt att förklara varför gärningsmännen begår brottsliga handlingar utan snarare varför de begår de i vissa miljöer och vid vissa tidpunkter.

Platser med närhet till ställen som har serveringstillstånd för alkohol är starkt överrepresenterade som brottsplatser för våldtäkt, Ceccato (2014) fann i sin studie av miljömässiga faktorer och karakteristika bland våldtäkter i Stockholm att hela 51% av våldtäkterna utfördes i närheten av sådana platser. I enlighet med rutinaktivitetsteorin visade Ceccato att brottsplatserna givet våldtäktens anatomiska komposition var tvungna att erbjuda visst skydd för våldtäktsmannen så att denne kan ostört genomföra brottet, att det fanns goda flyktvägar efter dådet, men att dessa platser var anslutna till miljöer där människor rör sig så som busshållsplatser och uteställen. Centrala grönområden var vanliga brottsplatser då dessa erbjuder både skydd för gärningsmannen samt är belägna där potentiella mål kan hittas.

Goodwill och Alison (2007) skriver om offrets och gärningsmannens ålder, och hur de, när aggression och planering är inblandade, korrelerar med varandra. De använde ett sample på 85 personer, som de analyserade och klassificerade efter kriterium såsom vapen och förklädnad. Förekom det sådana saker klassades brottet som planerat, samma analys gjordes sedan på aggression. Det de kommer fram till är att man måste använda sig av en mängd olika variabler för att förstå ett brott, och att kategorier som ålder har stark modererande effekt. Beauregard, Proulx och Rossmo (2005) undersökte geografiska profileringsmodellens effektivitet och drog slutsatsen att mer forskning kring hur bland

annat gärningsmäns karakteristika är relaterade till brottsutförandet för att kunna skapa mer precisa och användbara profiler. De fann dessutom att brottsplatser för serievåldtäkter och andra sexualbrott i hög utsträckning gick att predicera utifrån existerande geografisk profilerings teknik.

Frågeställning

Vilka variabler kan man utifrån brottsanatomiska faktorer hitta som kan användas vid gärningsmannaprofilering?

Syfte

Syftet med studien är att förbättra förståelsen för hur brottsanatomiska egenskaper interagerar med förövarens egenskaper. Det som kan ses som samhällsnyttigt är en högre nivå av förståelse för brottets karakteristika, detta kan i förlängningen hjälpa utredare att begränsa sökparametrar och ge stöd för antaganden om gärningsmannen.

Hypoteser

Hypotes 1. Offret och gärningsmannens intoxication kommer att korrelera positivt. Då alkohol verkar ha en stark effekt på förekomsten av våldtäkt, och det finns en skillnad i artiklarna mellan nyktra och berusade gärningsmän (Corovic, Christanson och Bergman, 2012), är alkohol en viktig faktor att undersöka. Eftersom det finns en länk mellan alkohol och våldtäkter, och eftersom Corman och Mocan (2015) har svårt att vara säkra på om det är offrets eller förövarens berusning som påverkar våldtäkter, är det intressant att kolla på hur dessa två faktorer interagerar med varandra.

Hypotes 2. Berusade offer kommer i högre grad förekomma i osäkra miljöer. Detta motiveras med antagandet i hypotes 1 att berusade offer och berusade gärningsmän kommer att korrelera är kopplat till de miljöer där berusade personer rör sig. I enlighet med rutinaktivitetsteorin (Cohen och Felson, 1979) och de fynd Ceccato (2014) gjorde kommer barer, nattklubbar och andra platser där alkohol förekommer anses vara för gärningsmannen osäkra miljöer där dessa ej kan etablera full kontroll. Då gärningsmän i litteraturen anges röra sig i sådana miljöer och opportunistiskt angripa offer är det sannolikt att berusade offer kommer att vara överrepresenterade i dessa miljöer.

Hypotes 3. Berusade gärningsmän kommer att bruka grövre våld än nyktra. Martin (1998) gav stöd till antagandet att berusade gärningsmän skulle bruka mer våld än nyktra.

Hypotes 4. Förövare som är kända för offret kommer i större utsträckning använda sig av hot än okända förövare. Det är rimligt att gärningsmän som har en personlig kontakt med offret är måna om att offret skräms till tystnad eftersom offret redan har kunskap om gärningsmannens identitet.

Hypotes 5. Vapenanvändning kommer att leda till grövre våld. Stöd för denna hypotes finns i studien som Healy et al. (2012) utförde. Sexuadsadister är mer benägna att bruka vapen än andra gärningsmän. När gärningsmannen använder sig av vapen talar det för att brottet är överlagt, detta styrktes både av Healy et al. (2012), Beauregard och Leclerc (2007) och Goodwill och Allison (2007).

Hypotes 6. Ålder kommer att vara en god prediktor för brottsanatomiska omständigheter och händelser. Goodwill och Allison (2007) associerade ålder och brottsändelser och visade att ålder hade en modererande effekt.

Metod

Urval

48 domslut samlades in från Lund, Malmö, Helsingborg, Kristianstad, Ystad, Hässleholm, Göteborg och Stockholms tingsrätter. Eftersom Sveriges tingsrätter endast sparar domslut i digitalt format i ca 5 år var samtliga domslut som förekom i undersökningen fattade mellan Januari 2010 och April 2015. För att kunna ta fram användbara domslut var domen tvunget att uppfylla kriteriet att den misstänkte dömts av tingsrätten till påföljd för våldtäkt eller grov våldtäkt. För att kunna begära ut domslut kräver tingsrätten att ett målnummer finns till hands, vilket endast hittas i en målförteckning. Målförteckningar över den juridiska klassifikationen brott mot person (där våldtäkt ingår) begärdes därför ut av artikelförfattarna som sedan drog målnummer av domslut med rubricering våldtäkt från dessa listor. Eftersom information om domarnas påföljd ej fanns tillgänglig i målförteckningslistorna nödgades man begära ut ett stort antal domar som senare inte bedömdes uppfylla kriterierum för ett användbart fall. Sedan selekterades de domar där ett fällande domslut fattats. Metoden för selektering från målförteckningarna har varit primärt ett bekvämlighetsurval utifrån att de domar som begärts ut har varit de som funnits tillgängliga gratis med undantag för Helsingborg där samtliga hämtats ut utan hänsyn till kostnad.

De användbara domsluten kodades utifrån ett kodningsschema som omfattade 13 variabler varav 10 var av dikotomisk natur, 2 hade fler än två kategorier och 1 var en

intervallskala.

Deltagare. I urvalet fanns 48 stycken gärningsmän, av dessa var 47 män och 1 kvinna. Förövarnas medelålder är $M = 34.8$. Av de 48 förövarna hade 17 (35.4%) andra medborgarskap än svenska, 30 (62.5%) bedömdes vara av annan etnisk härkomst än svensk i enlighet med variabeln "etnicitet". Då offren i en majoritet av domsluten är sekretesskyddade går det inte att skapa någon säker deskriptiv beskrivning av offren. Även om det fanns fog för att anta att en överväldigande majoritet kan tänkas vara kvinnor gick det inte att uttala sig om könsfördelning.

Procedur. Varje dom kodades av artikelförfattarna på de 14 variablerna utifrån den information som framkom i domen vilka bestod av målsägandens utsaga, den misstänktes utsaga, eventuella vittnesutsagor och tingsrättens bedömningar. Gärningsmännens personuppgifter såsom namn och personnummer var i samtliga fall tillgängliga. Då de målsäganden ofta var sekretesskyddade fanns ingen sådan information om dessa. I vissa fall fanns rättsmedicinska utlåtanden och annan stödbevisning inkluderade i domarna. Själva kodningen utförde artikelförfattarna tillsammans med motiveringen att det var mindre risk för att bedömningarna blev påverkade av godtycklighet och tvetydighet när samförstånd var ett krav. Status för förekomst av varje enskilt item eftersöktes i varje användbart domslut och kodades in i SPSS. Då majoriteten av variablerna var dikotoma kunde förekomst av en variabel antingen etableras eller inte etableras.

Kodningsschemats kategorier. Själva kodningsschemat är grundat på teoretiskt intressanta konstrukt samt variabler som artikelförfattarna bedömde vara potentiellt intressanta och fanns att tillgå i domsluten. Följande variabler berörs; tidpunkt, gärningsmannens ålder, berusning, seriebrott, brottsmiljö, förekomst av vapen, våldstyp, hot, amorös historik och bekantskap. Operationaliseringar av variablerna i kodningsschemat var följande.

Känd/okänd. Beskriver tidigare kontakt mellan offer och gärningsman, vid förhållande känd anses offret veta vem gärningsmannen är sedan tidigare antingen genom att man känner varandra eller att förövaren på annat sätt är bekant för offret. I studien definieras bekantskap som att vara just tidigare kontakt, kontakt som etablerats i samband med brottstillfället räknas inte som tidigare kontakt.

Amorös relation. Har offret och förövaren en tidigare eller pågående amorös relation, man räknar här all form av tidigare sexuell kontakt.

Våldstyp. Beskriver vilken typ av våld som förekommer under brottstillfället och är

kategoriserat enligt följande 4 kategorier: Inget våld, instrumentellt våld, våld som inte är nödvändigt för att genomföra brottet, vilket har fått namnet grovt våld samt sexual sadism. Inget våld definieras som handling där inget våld förekommer, antingen för att gärningsmannen upplevs som så skrämmande att inget fysiskt motstånd finns att övervinna eller för att offret är försatt i ett hjälplöst tillstånd exempelvis på grund av berusning. Instrumentellt våld definieras som våld som krävs för att utföra brottet när offret gör motstånd, exempelvis att hålla fast/ned offret eller genom sin kroppsvikt immobilisera offret. Grovt våld definieras i studien som sådant våld som ej är nödvändigt för att brottet ska kunna genomföras, exempelvis stryptag eller annat våld som har primärt syfte att åsamka skada. Sexualsadism definieras som sexuellt våld där gärningsmannen kan bedömas skada offret sexuellt för sin egna sexuella njutning, våldet är i dessa fall ett tydligt egenvärde för gärningsmannen

Hot. Detta är handlingar som kan tolkas som hot som är relaterade till våldtäkten, det kan vara verbala hot men även handlingar såsom att ta bilder, ta reda på kontaktuppgifter, demonstrativt tillskansar sig offrets identitetshandlingar eller på andra sätt demonstrerar för offret att det föreligger fara för denne.

Vapen. Förekommer vapen i anslutning till brottet, kan vara både som hot och faktisk användning mot offret.

Var sker brott. Denna variabel beskriver vilken miljö brottet begås i. Det används här 3 kategorier: Säker, halvsäker och osäker. Säker beskriver en miljö där gärningsmannen har hög kontroll och det föreligger låg risk för upptäckt eller avbrott, detta kan röra sig om offret eller gärningsmannens hem. Halvsäker beskriver en miljö där gärningsmannen har viss kontroll och det föreligger en kontrollerad risk för upptäckt eller avbrott, exempelvis en bil som körts till en avsides plats eller en lägenhet/plats som andra människor har tillgång till eller rör sig vid men avskiljs med en dörr, till exempel tvättstuga eller offentlig toalett. Osäker beskriver en miljö där gärningsmannen har låg kontroll och det föreligger hög risk för upptäckt eller avbrott, exempelvis offentliga platser såsom parker, busshållplatser, fester eller rum där andra redan befinner sig.

Serie/enskilt. Serie/enskilt beskriver om våldtäkt upprepats vid olika tillfällen. Detta innefattar både samma och olika offer.

Intoxikation. Beskriver om offret vid brottstillfället är påverkad av alkohol eller andra substanser som kan påverka offrets förmåga. Denna variabel är intressant i relation till var brott

sker samt typ av våld som används, det handlar inte om någon bedömning av offrets tillförlitlighet och ansvarstagande.

Gärningsmannens intoxikation. Beskriver om gärningsmannen är berusad vid brottstillfället. Detta innefattar både alkohol och andra relevanta substanser.

Gärningsmannens ålder. Gärningsmannens exakta ålder vid brottstillfället.

Åldersgrupp. Är uppdelat i yngre och äldre, där alla som ligger under medelvärdet klassats som yngre – grupp 1 och alla som ligger över medelvärdet klassas som äldre – grupp 2. Motiveras med att det i vissa fall inte varit möjligt att statistiskt behandla gärningsmannens exakta ålder. Samma konstrukt som variabeln gärningsmannens ålder.

Dag/natt. Skedde brottet på dagen eller på natten. Från 20:00 och framåt till 06:00 räknas som natt. Fall där offret eller förövaren beskriver tidpunkten utan att ge klockslag, används deras uppfattning om tidpunkt, till exempel, om offret säger att det skedde på natten räknas detta som att brottet skett på natten.

Etnicitet. För att se om man kan se någon skillnad mellan olika etniciteter i hur brottet begås, har tre olika bedömare självständigt, utan påverkan från varandra kollat på alla förövarnas namn och bedömt om de har svenska eller utländska namn.

Resultaten för kodningen redovisas nedan i tabell 1.

Etisk diskussion. Eftersom studien hanterar fällande våldtäktsdomar är det viktigt att domarna ej beskrivs på sådant sätt att identitet kan härledas utifrån den data som presenteras i uppsatsen. Med detta i åtanke användes ett kodningssystem för att garantera att de individer som förekommer i domarna ej röjs. Kodningsschemat och databehandlingen är uppbyggd på ett sådant sätt att identiteter eller målnummer som skulle kunna utnyttjas för att röja identiteter på gärningsmän och även målsäganden i vissa fall blir omöjligt. Endast artikelförfattarna har haft tillgång till denna information.

Tabell 1.

Frekvenstabell över kodningsresultat

Variabel	Antal
Amorös relation	
Nej	34
Ja	14
Bekantskap	
Känd	35
Okänd	12
Etnicitet	
Svensk	18
Annan härkomst	30
Gärningsmans intoxikation	
Nykter	27
Onykter	21
Hot	
Nej	30
Ja	18
Miljö	
Säker	28
Halvsäker	12
Osäker	7
Offrets intoxikation	
Nykter	22
Onykter	25
Serievåldtäkt	
Nej	41
Ja	7
Tid på dygnet	
Dag	10
Natt	38
Våldstyp	
Inget våld	10
Instrumentellt	22
Grovt våld	10
Sexualsadistiskt våld	6
Vapen	
Nej	38
Ja	10

Kommentar. Då informationen från ett av fallen var bristfällig kunde ej detta fall kodas över alla variablerna, vilket är orsaken till att summan av frekvenserna vid vissa variabler är lägre än 48.

Resultat

Våldstyp och vapen. Ett oberoende samples t test utfördes för att jämföra våldstyp med vapen och fick ett signifikant resultat i skillnaden i våldsanvändning mellan gärningsmän som använde vapen ($M = 3.1, SD = .85$) och gärningsmän som inte använde vapen ($M = 2.03, SD = .73$) $t = -3.63, p = .001$, two tailed. Magnituden av skillnaden är Cohens $d = 1.34$. Detta betyder att vapen i högre utsträckning används när våldet är grövre eller av sadistisk natur detta stöder hypotesen för att våldstyp och vapen skulle vara positivt korrelerade.

Gärningsmannens och offrets intoxication. Ett Chi-square test for Independence indikerade en signifikant association mellan gärningsmannens intoxication och offrets intoxication. $\chi^2(1, n = 48) = 12, p = .001, phi = .55$. Innebörden av detta fynd är att det finns ett starkt samband mellan offrets och gärningsmannens berusning, där nyktra gärningsmän våldtar nyktra offer vice versa. Resultatet stödjer den existerade hypotesen att dessa variabler skulle vara korrelerade.

Var sker brott och offrets intoxication. Ett oberoende samples t test utfördes för att jämföra i vilken miljö våldtäkten utfördes i och offrets intoxication vilket blev signifikant i skillnaden mellan nyktra offer ($M = 1.18, SD = .39$) och berusade offer ($M = 1.88, SD = .83$) $t = -3.59, p = .001$, two tailed. Magnituden av skillnaden är Cohens $d = 1.07$. Resultatet innebär att berusade offer i högre grad än nyktra blir brottsutsatta i halv säkra eller osäkra miljöer. Hypotesen om att berusade offer oftare än nyktra blir utsatta för brott i osäkrare miljöer kan därför stärkas.

Våldstyp och offrets intoxication. Ett oberoende samples t test utfördes för att jämföra våldstyp med offrets intoxication och fick ett signifikant resultat i skillnaden mellan våldstyp då offret var nyktert ($M = 2.59, SD = .8$) och offer som var berusade ($M = 1.92, SD = .95$) $t = 2.6, p = .013$, two tailed. Magnituden av skillnaden är Cohens $d = 0.76$. Samma test utfördes för att jämföra våldstyp med gärningsmannens intoxication, utan att några signifikanta resultat hittades $p = .49$. Skillnaderna tyder på att berusade offer utsätts för mindre våld än nyktra. Resultatet visar att hypotesen inte stämde, tvärt emot vad hypotesen hävdade var offrets intoxication korrelerat med mindre våld. Gärningsmannens intoxication var icke signifikant och tillbakavisar därmed också hypotesen.

Hot och våldstyp. Ett Chi-square test for independence indikerade signifikant association mellan förekomst av hot och använd våldstyp. $\chi^2(3, n = 48) = 8.44, p = .03$,

Cramer's $V = .42$. Hot var vanligare när våldet var grövre eller av sadistisk karaktär. Variablerna prövades då de bedömdes vara potentiellt intressanta, men ingen tidigare existerande hypotes fanns för denna relation.

Hot och bekantskap. Ett Chi-square test for independence indikerade ingen signifikant association mellan förekomst av hot och bekantskap. $\chi^2 (1, n = 47) = .34, p = .56, phi = -.13$. Hypotesen om att högre förekomst av hot skulle vara korrelerat med kända gärningsmän kan ej styrkas.

Våldstyp och var sker brott. Ett Chi-square test for independence indikerade ingen significant association mellan vålds typ och var sker brott. $\chi^2 (6, n = 47) = 9,84, p = .13. phi = .45$. Trots att resultatet inte var signifikant utfördes samtliga (6) sexualsadistiska brott i en säker miljö samt 67% (6) av de grövre våldsbrotten. Våldstyp och var sker brott bedömdes vara variabler av intresse som ansågs kunna ha en relation men det fanns ingen postulerad hypotes för relationens natur.

Serievåldtäkt och gärningsmannens berusning. Ett Chi-square test for independence indikerade signifikant association mellan serievåldtäktsmän och berusning. $\chi^2 (1, n = 48) = 4.46, p = .04, phi = -.36$. Resultaten påvisade att serievåldtäktsmän inte i några fall var berusade under brottstillfällena. Serievåldtäktsmän och berusning var av intresse men ingen hypotes fanns kring denna relation.

Gärningsmannens ålder och bekantskap. Ett oberoende samples t test utfördes för att jämföra bekantskap med gärningsmannens ålder vilket gav ett icke signifikant resultat i skillnaden mellan kända gärningsmän ($M = 36.7, SD = 14.9$) och okända gärningsmän ($M = 30.17, SD = 4.64$) $t = 1.48, p = .15$, two tailed. Magnituden av skillnaderna är Cohens $d = 0.59$. Gärningsmannens ålder var enligt hypotes 6 en teoretiskt intressant prediktor och testades därför mot bekantskap.

Gärningsmannens ålder och amorös relation. Ett oberoende samples t test utfördes för att jämföra gärningsmannens ålder med förekomst av amorös relation vilket gav ett icke signifikant resultat i skillnaden mellan icke amorös relation ($M = 32.56, SD = 13.25$) och amorös relation ($M = 40.29, SD = 12.03$) $t = -1.88, p = .07$, two tailed. Magnituden av skillnaderna är Cohens $d = 0.61$. Gärningsmannens ålder var enligt hypotes 6 en teoretiskt intressant prediktor och testades därför mot amorös relation.

Gärningsmannens ålder och gärningsmannens intoxication. Ett oberoende samples t

test utfördes för att jämföra gärningsmannens ålder med gärningsmannens intoxication vilket gav ett signifikant resultat i skillnaden mellan om gärningsmannen var nykter ($M = 39, SD = 14.61$) och när gärningsmannen var berusad ($M = 29.43, SD = 9.05$) $t = 2.63, p = .01$, two tailed. Magnituden av skillnaden är Cohens $d = 0.78$. Detta indikerade att äldre gärningsmän i lägre grad var berusade under våldtäkten. Gärningsmannens ålder var enligt hypotes 6 en teoretiskt intressant prediktor och testades därför mot gärningsmannens intoxication.

Gärningsmannens ålder och tidpunkt på dagen. Ett oberoende samples t test utfördes för att jämföra gärningsmannens ålder med tidpunkten för brottet vilket gav ett signifikant resultat i skillnaden mellan om brottet utfördes på dagen ($M = 43.2, SD = 19.49$) eller på natten ($M = 32.61, SD = 10.35$) $t = 2.35, p = .02$, two tailed. Magnituden av skillnaden är Cohens $d = 0.68$. Gärningsmannens ålder var enligt hypotes 6 en teoretiskt intressant prediktor och testades därför mot tidpunkt på dagen.

Gärningsmannens ålder och offrets intoxication. Ett oberoende samples t test utfördes för att jämföra gärningsmannens ålder och offrets intoxication vilket gav ett signifikant resultat i skillnaden mellan nyktra offer ($M = 41.32, SD = 14.86$) och berusade offer ($M = 29.48, SD = 8.87$). $t = 3.36, p = .002$, two tailed. Magnituden av skillnaden är Cohens $d = 0.97$. Resultatet innebär att gärningsmannens ålder är högre när offret är nyktert än när offret är berusat. Gärningsmannens ålder var enligt hypotes 6 en teoretiskt intressant prediktor och testades därför mot offrets intoxication.

Åldersgrupp och var sker brott. Ett Chi-square test for independence indikerade ingen signifikant association mellan typ av miljö brottet utfördes i och åldersgrupp. $\chi^2(4, n = 47) = 6.21, p = .57$, Cramers $V = .15$. Åldersgrupp är enligt hypotes 6 en teoretiskt intressant prediktor och testades därför mot var sker brott.

Åldersgrupp och våldstyp. Ett Chi-square test for independence indikerade ingen signifikant association mellan åldersgrupp och använd våldstyp. $\chi^2(6, n = 48) = 6.61, p = .19$, Cramers $V = .31$. Åldersgrupp är enligt hypotes 6 en teoretiskt intressant prediktor och testades därför mot våldstyp.

Diskussion

Hypotes 1 postulerade att offrets och gärningsmannens intoxication skulle korrelera med varandra, vilket skulle betyda att berusade gärningsmän i högre utsträckning gav sig på berusade offer samt att nyktra gärningsmän angriper nyktra offer. Detta motiverades med att

berusningsgrad till viss mån kan kopplas till vilka miljöer man rör sig i, där berusade gärningsmän exponeras för berusade offer med anledning av att man rör sig på platser där folk dricker alkohol som barer, nattklubbar och fester. Resultatet när denna hypotes prövades var signifikant ($p = .001$). Det är inte orimligt att detta tyder på den typ av ”premeditated opportunism” som beskrivs av Beauregard och Leclerc (2007) i deras forskning, detta skulle betyda att de berusade gärningsmännen rör sig i dessa miljöer men inte har som primärt syfte att finna lämpliga offer. Premeditated opportunism beskrevs innebära att gärningsmannen fantiserat, till viss del planerat och lekt med tanken om att utföra en våldtäkt, men inte att denne aktivt söker upp offer utan tar chansen om den presenterar sig.

Hypotes 2 hävdade att offrets intoxikation och i vilken miljö våldtäkten ägde rum i skulle vara korrelerad. Man menar att berusade offer i större utsträckning skulle bli brottsutsatta i halvsäkra eller osäkra miljöer. Detta var motiverat med att det var tänkbart att berusade offer skulle befinna sig i miljöer som var mer svårkontrollerade för gärningsmannen, likt det som beskrevs under diskussionen av hypotes 1. En möjlig förklaring till att nyktra offer blir brottsutsatta i säkra miljöer är dels att gärningsmän som inte är berusade är mer kapabla till att agera mer rationellt och därmed öka sina chanser att genomföra brottet dels att förövare som i större utsträckning mer detaljerat premediterar brottsutövning och har valt specifika mål tenderar att vara nyktra.

Berusade offer som blir utsatta för brott av berusade gärningsmän blir oftare våldtagna i miljöer som är mindre säkra för gärningsmannen just för att berusade offer är lättare mål än nyktra och att fler tillfällen uppstår under berusning där en opportunistisk gärningsman kan skrida till verket. Man måste även beakta själva fest och krogmiljön och de spatiala beteenden som är vanliga här då detta är relevant för brottsutövningen (Cecatto, 2014), både under själva visiten till dessa platser, exempelvis toalettbesök, och de som är nödvändiga för att ta sig till och ifrån exempelvis resa till och ifrån platsen.

Hypotes 3 var att om gärningsmannen var berusad så skulle det leda till mer våld, i linje med det som hävdades i Martin och Bachmans(1998) artikel. Resultaten från undersökningen visar dock på något helt annat, att gärningsmannen var berusad hade ingen påverkan på hur mycket våld som offret utsattes för. Däremot spelade det roll om offret var berusat eller inte, men omvänt från den tidigare hypotesen om att alkohol leder till mer våld, så sjunker mängden våld som offret utsätts för vid berusning.

Vad detta beror på, skulle behövas mer forskning för att säkerställa, då det kan finnas olika förklaringar på varför. En förklaring är att alkoholen gör det jobbet som gärningsmannen annars hade använt våld för att uppnå, det vill säga att offret är så berusat att denne inte är i stånd att göra motstånd. Det faktum att det i alla fall med nyktra offer förekom någon form av våld, talar dock för denna förklaringen. Att det bara i fall med onyktra personer förekommer fall där det inte har varit nått våld är en bra indikator på att alkohol påverkar offrets förmåga att göra motstånd. Å andra sidan är ålder på gärningsmannen en bra indikator på om ett offer är berusat eller inte, då det kan vara någon form av medierande effekt

Den fjärde hypotesen var att kända förövare skulle använda sig av hot i större utsträckning än okända förövare, något som visade sig inte stämma. Många av artiklarna tar upp hot som en faktor, men det fanns ganska lite stöd för att hot skulle länkas till bekantskap, men hypotesen uppfattades ändå som logisk, då bekanta förövare har mer att förlora och är lättare att identifiera. Dock visade det sig att det inte i studien fanns någon koppling.

Vapen användning och våldstyp associerades med varandra i Healy, Lussier och Beauregards (2012) studie av sexualsadister och ligger till grund för hypotes 5 som postulerar att grövre våld, som det som återfinns bland grupp 3 (grövre våld), samt grupp 4 (sexualsadister) skulle vara kopplat till vapen användning. Denna hypotes kunde styrkas genom ett signifikant resultat ($p = .03$). Vilket betyder att vapen användning var vanligare där grovt våld var involverat och ovanligare där lite eller inget våld förekom. Sexualsadister visades i Healy, Lussier och Beauregards (2012) studie vara opportunistiska till en lägre grad än andra våldtäktsmän, vilket är en konsekvens av att det sexuella våldet för dessa våldtäktsmän är av central natur och kräver att gärningsmannen har tillgång till miljöer där detta kan pågå ostört vilket sannolikt inte överhuvudtaget är möjligt i en osäker miljö. Vapen användning är en tydlig indikator på planering då överläggning för vilket vapen, hur och när detta ska användas måste föreligga. När Chi-square test for independence utfördes för var sker brott och våldstyp var resultatet icke signifikant ($p = .13$) men de sexualsadistiska brotten begicks samtliga i säkra miljöer och bland de fall där mer än nödvändigt våld använts förekom säker miljö i 67% av fallen (tabell 1.). Detta ger visst stöd till slutsatsen att grövre våldsutövande begås där kontrollen över offer och miljö är hög samt risk för upptäckt eller avbrott låg. Eftersom korrelationen var icke-signifikant måste man betrakta denna slutsats med stor försiktighet, men resultatets relevans för grupp 3 och 4 kan svårigen helt förnekas.

Sexualsadisterna utgjorde endast 12.5% (se tabell 1.) av urvalet, men deras beteende i förhållande till både val av brottsplats och vapenanvändning var förväntad utifrån den teoretiska bakgrunden där de särskiljer sig från andra typer av förövare.

Hypotes 6 var att ålder skulle vara en bra prediktor. Ålder var i vissa fall en bra prediktor på hur brottet såg ut, det var bra för att predicera om brottet skedde nattetid eller dagtid, om gärningsmannen var berusad eller inte och om offret var berusat eller inte. Förhoppningen var att ålder skulle kunna predicera mer än vad den gör, då åldern pekar på vilka olika stadier i livet man är i, och att man utvecklas när man blir äldre. Det enda som ålder verkar peka på, är vilka miljöer man rör sig i. Äldre förövare förekommer oftare på dagen, när varken offer eller förövare är berusade, medan yngre förövare oftare förekommer på kvällen, när både offer och förövare är berusade. Miljö är dock en ganska viktig faktor att ta i akt när man ska utveckla en gärningsmannaprofil, då det kan svara för var förövaren rör sig, när det är troligt att hitta denne. Eftersom alla tre kategorier som ålder kunde predicera har en koppling till varandra, ger det också mer stöd till ålder som en bra prediktor. De fallen som sker på natten har en mer naturlig koppling till alkohol och fester, där förövaren är berusad och offret är berusat, om det är så att yngre rör sig mer ute på kvällen och spenderar mer tid i denna sortens miljöer är oklart, men de som begår våldtäkter i denna miljö är yngre. De äldre gärningsmännen återfinns istället på dagen, då både de och offret är nyktra, vilket det inte är helt ovanligt att man är på dagen. Detta är brott som sker på en tidpunkt som inte associeras med fest och onykterhet utan istället med mer vardagliga miljöer och vardagliga sammanhang. Likt de slutsatser som kan dras från hypotes 1 och 2, som sammankopplar berusade gärningsmän med berusade offer samt typen av miljö berusade offer blir angripna i miljöer som gärningsmannen inte har full kontroll över, kan man här dra slutsatsen att resultaten stödjer rutinaktivitetsteorin (Cohen och Felson, 1979). Yngre gärningsmän är i högre grad berusade, angriper berusade offer och gör detta i miljöer där deras chanser att genomföra brotten utan upptäckt och avbrott i slutändan är lägre. Detta indikerar att yngre förövare i denna studies urval kan bedömas agera enligt den beskrivning av ”premeditated opportunism” som Beauregard och Leclerc (2007) avlägger. I den studien Cecatto (2014) utförde i Stockholm var 51% av våldtäkterna begångna i nära anslutning till krogmiljöer, vilket ger ytterligare stöd för studiens profil för unga förövare.

Serievåldtäktsmän och berusning. Våldtäktsmän som begått upprepare våldtäkter var inte i några fall påverkade av alkohol eller droger vid de våldtäkter de lagförts för. Resultatet var

signifikant. Eftersom antalet som bedömdes passa uppsatsens definition för seriebrottslighet var förhållandevis lågt (7) är det dock svårt att uttala sig om hur generaliserbart detta är och att dra långtgående slutsatser men fynden är förenliga med det som Corovic, Bergman och Christianson (2012) fann angående våldtäktsmäns alkoholkonsumtionsvanor. Beauregard et al. (2010) och Corovic et al (2012) påvisade att gärningsmän som blivit tidigare dömda uppvisade mer sofistikerade målselektionsstrategier, detta kan rimligtvis omfatta även denna studies urval av seriebrottslingar, Beauregard och Leclerc (2007) kunde i sin studie finna stöd för att gärningsmän med tidigare brottsligt förflutet i högre utsträckning än andra uppvisade medvetenhet om utredningstekniska faktorer och tog hänsyn till dessa för att försvåra för polisen. Detta skulle kunna vara en möjlig förklaring till att serievåldtäktsmännen undviker att dricka alkohol i samband med brottsutförandet samt att deras brottslighet är överlagd än andra våldtäktsmäns eftersom dessa redan är erfarna förövare och sannolikt är mer motiverade än de som endast begått ett enskilt brott. Det finns teoretisk bakgrund för antagandet att seriebrottslingar uppvisar spatial konsistens och stabila modus över tid (Beauregard et al., 2005). Detta kunde observeras i de fall där serievåldtäktsmän förkom i den utförda undersökningen, men då studiens syfte inte var att närmre undersöka detta representeras inte detta i kodningsschemat, det råder därmed inga tvivel om att serievåldtäktsmän representerar en teoretiskt särskild kategori förövare. Det finns framtida forskningspotential i denna variabel, är serievåldtäktsmän mer benägna att lyckas fullborda våldtäkten än de som begått enskilda brott, och är serievåldtäktsmän mer benägna att använda sig av strategier för att försvåra utredning, så som maskering, kontroll av DNA-spår och verbala hot mot offret i syfte skrämna denna till tystnad?

Etnicitet. Etnicitet bedömdes eventuellt kunna vara en variabel av intresse för gärningsmäns modus, vilket har begränsat stöd av de fynd som Beauregard et al. (2010) gjorde i sin jämförelse mellan portugisiska och kanadensiska våldtäktsmän. Motivationen var att det inte var omöjligt att kulturell prägel och vanor kunde påverka förövarnas modus, rimligen även efter att dessa flyttat till Sverige. Av de variablerna som prövades kunde inga signifikanta resultat utläsas. Brottslingar med svensk eller utländsk härkomst varierar inte över modus enligt studiens resultat. Andelen av urvalet som bedömdes vara utländska var dock starkt överrepresenterade, 30 av 48. Orsaken till denna överrepresentation går inte att utröna utifrån studiens resultat och är heller inte intressant utifrån studiens syfte och lämnas därför därhän till framtida forskning.

Metoddiskussion. Metoden för uppsatsen, med en kvantitativ analys av en kodning av tingsrättsdomar, är det enda sättet som analys av data i den här storleksgraden kunnat göras. En kvalitativ analys hade blivit för omständlig och tidsuttaget hade varit för stort. På grund av bristen på resurser, var det inte heller möjligt att begära ut fler domar än vad som faktiskt begärde ut, dock täcker uppsatsen upp ca 5% av alla fällande domar under perioden, så representativiteten kan fortfarande anses som god. Hade mer tid och resurser funnits, hade det varit intressant att kolla på en ännu större grupp, alla i Sverige under perioden hade inte varit omöjligt, då utformade av kodningsschemat innebar ett relativt stort tidsuttag i jämförelse med den faktiska kodningen. Man hade troligen kunnat säga mer om de individuella brotten vid en kvalitativ undersökning, men svårigheterna med att göra en sådan undersökning representativ, gjorde att valet föll på en kvantitativ analys.

Ett problem med kodningsmetoden är att artikelförfattarna tillsammans kodat variablerna, vilket betyder att det inte finns någon kontroll över interbedömarreliabiliteten eftersom det är samma personer som skapat hypoteserna har kodat variablerna går det inte att utesluta att detta påverkat kodningen. Man har i studien försökt begränsa sådan problematik genom att försöka utforma tydliga operationaliseringar, men det finns inga garantier för att detta är adekvat. I andra typer av studier hade man kunnat tänka sig att använda blinda (för hypotesen) bedömare, men detta hade blivit problematiskt i denna studie givet både den stora volymen data som måste hanteras och de känsliga uppgifterna som framkommer i den. Det är inte heller etiskt problemfritt att förmå någon utomstående att gå igenom 48 våldtäktsfall givna brottens natur.

Det är viktigt att tänka på när man kollar på den här sortens data är att man inte kan tolka det som fullständig fakta, generaliserbarhet till det individuella fallet är svårt att med säkerhet etablera framförallt då man inte helt kan utesluta att det är möjligt att en viss typ av våldtäkter anmäls och leder till domslut. Att ett brott begåtts på ett visst sätt, betyder inte att man kan säga definitivt att förövaren till exempel är över 34 år gammal, det man kan säga är att det är mer sannolikt att så är fallet. Det är även svårt att uttala sig om hur generaliserbara resultaten är i en annan miljö än Sverige. Beauregard et al. (2010) skriver om hur modus skilljer sig på gruppnivå mellan Portugal och Kanada, så man måste räkna med vissa nationella skillnader. Samma forskning måste göras i flera olika länder för att kunna uttala sig om mer internationellt generaliserbara egenskaper. Dock riktar sig denna uppsats mot svenska förhållanden, och där får man anse den som generaliserbar.

Begränsningar. Godtycklighet i kodningen av variablerna, särskilt etnicitet, dels är inte namn en säker indikator på etnicitet, att man har ett utländskt namn betyder inte nödvändigtvis att man är av annan etnicitet, och ett svenskt namn är inte en garanti på att man är av svensk etnicitet. Där fanns också viss inkongruens mellan bedömarna, en skillnad i bedömning i ca 15% av fallen från en av bedömarna kan tyda på att inte alla bedömningar är helt rätt.

Rådatans kvalitet, då tillgång till polisens förundersökningar inte fanns, blev rådatan inte lika utförlig som den hade kunnat vara om förundersökningarna varit tillgängliga. Tingsrättens information är inte dålig, men kvaliteten hade kunnat vara högre, framför allt i form av detaljrikedom.

Medierande effekter och tredjevariabler kan inte uteslutas. Då fallen många gånger är ganska komplexa och då det kan finnas många bakomliggande anledningar till särskilda brotts handlingar, är det ibland svårt att kontrollera för medierande effekter, särskilt då datan i vissa fall inte var speciellt utförlig. Ett exempel på variabler där det kan finnas en bakomliggande medierande effekt är att, yngre förövare generellt sett är berusade, berusade förövare utför brottet mot berusade offer, och det förekommer mindre våld om offret är berusat. Men att man trots detta inte kan hitta någon effekt på om gärningsmannen är berusad eller ej och våld, och inte heller på våld och gärningsmannens ålder.

Framtida forskning. Uppsatsens forskningsfråga kan bedömas till viss del vara besvarad, det finns brottsanatomiska samband med vissa av förövarens egenskaper som ålder och förekomst av berusning men det finns utrymme för fördjupning, replikering under andra förutsättningar och breddning.

En intressant fortsättning på utförd forskning skulle vara att använda de resultat som kom från analysen av tingsrättens domar och applicera den på polisens förundersökningar istället, och då se om man får samma resultat eller om det finns någon medierande effekt som inte är synlig i den data som framkommer av tingsrättens domslut. En annan intressant forskningsfråga hade varit att utforska alkohol och dess inverkan på vissa gärningsmän och på så sätt se om det är så att vissa förövare utför sina brott när de är berusade samt om berusningsgrad påverkar brottsutförande nämnvärt. Man hade kunnat kolla på tidigare domar och se om dessa också var för brott som begicks under påverkan från alkohol eller narkotika. Då hade man kanske kunnat hitta en grupp individer som sticker ut som förövare endast när de är påverkade, och en grupp där berusningsmedel inte spelar någon roll för brottsprevalens.

Referenser

- Aromäki, A. S., Lindman, R. E., & Eriksson, C. (2002). Testosterone, sexuality and antisocial personality in rapists and child molesters: a pilot study. *Psychiatry Research*, 110239-247. doi:10.1016/S0165-1781(02)00109-9
- Beauregard, E., & Leclerc, B. (2007). An application of the rational choice approach to the offending process of sex offenders: A closer look at the decision-making. *Sexual Abuse: A Journal Of Research & Treatment*, 19(2), 115-133. doi:10.1007/s11194-007-9043-6
- Beauregard, E., Proulx, J., & Rossmo, D. K. (2005). Spatial patterns of sex offenders: Theoretical, empirical, and practical issues. *Aggression And Violent Behavior*, 10579-603. doi:10.1016/j.avb.2004.12.003
- Beauregard, E., Rebocho, M. F., & Rossmo, D. K. (2010). Target selection patterns in rape. *Journal Of Investigative Psychology & Offender Profiling*, 7(2), 137-152.
- Brottsförebyggande rådet. (2009). Personer lagförda för brott, slutlig statistik för 2009. Stockholm.
- Brottsförebyggande rådet. (2010). Personer lagförda för brott, slutlig statistik för 2010. Stockholm.
- Brottsförebyggande rådet. (2011). Personer lagförda för brott, slutlig statistik för 2011. Stockholm.
- Brottsförebyggande rådet. (2012). Personer lagförda för brott, slutlig statistik för 2012. Stockholm.
- Brottsförebyggande rådet. (2013a). Nationella trygghetsundersökningen 2013, om utsatthet, otrygghet och förtroende. Rapport 2014:1. Stockholm.
- Brottsförebyggande rådet. (2013b). Anmälda brott, slutlig statistik för 2013. Stockholm.
- Brottsförebyggande rådet. (2013c). Personer lagförda för brott, slutlig statistik för 2013. Stockholm.
- Ceccato, V. (2014). The nature of rape places. *Journal Of Environmental Psychology*, 4097-107. doi:10.1016/j.jenvp.2014.05.006
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: a routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588-608.
- Corman, H., & Mocan, N. (2015). Alcohol consumption, deterrence and crime in New York City. *Journal Of Labor Research*, 36(2), 103-128. doi:10.1007/s12122-015-9201-4

- Corovic, J., Christianson, S. Å., & Bergman, L. R. (2012). From crime scene actions in stranger rape to prediction of rapist type: single-victim or serial rapist? *Behavioral Sciences & The Law*, 30(6), 764-781. doi:10.1002/bsl.2026
- de Vylder, S. (2010) Vad kostar våldtäkter? Samhällsekonomiska kostnader för sexuellt våld. Nationellt centrum för kvinnofrid.
- Goodwill, A. M., & Alison, L. J. (2007). When is profiling possible? Offense planning and aggression as moderators in predicting offender age from victim age in stranger rape. *Behavioral Sciences & The Law*, 25(6), 823-840. doi:10.1002/bsl.778
- Granhag, P. A., Christianson, S. Å., & Hartwig, M. (2008). 12. Gärningsmannaprofilering. I *Handbok i rättspsykologi* (1. uppl.). Stockholm: Liber.
- Healey, J., Lussier, P., & Beauregard, E. (2013). Sexual sadism in the context of rape and sexual homicide: An examination of crime scene indicators. *International Journal Of Offender Therapy & Comparative Criminology*, 57(4), 402-424. doi:10.1177/0306624X12437536
- Häkkänen, H., Lindlöf, P., & Santtila, P. (2004). Crime scene actions and offender characteristics in a sample of Finnish stranger rapes. *Journal Of Investigative Psychology & Offender Profiling*, 1(1), 17-32. doi:10.1002/jip.001
- Lehmann, R. B., Goodwill, A. M., Gallasch-Nemitz, F., Biedermann, J., & Dahle, K. (2013). Applying crime scene analysis to the prediction of sexual recidivism in stranger rapes. *Law & Human Behavior (American Psychological Association)*, 37(4), 241-254. doi:10.1037/lhb0000015
- Lehmann, R. B., Goodwill, A. M., Hanson, R. K., & Dahle, K. (2015). Acquaintance rape: Applying crime scene analysis to the prediction of sexual recidivism. *Sexual Abuse: A Journal Of Research And Treatment*,
- Martin, S. E. (1998). The contribution of alcohol to the likelihood of completion and severity of injury in rape incidents. *Violence Against Women*, 4(6), 694.
- Scott, D., Lambie, I., Henwood, D., & Lamb, R. (2006). Profiling stranger rapists: Linking offence behaviour to previous criminal histories using a regression model. *Journal Of Sexual Aggression*, 12(3), 265-275. doi:10.1080/13552600601090329